

Bir Grup İlköğretim Öğretmeninde Tükenmişlik Sendromu

Burnout Syndrome in a Group of Primary School Teachers

Günseli GİRGIN^a

^aOkul Öncesi Öğretmenliği AD,
Dokuz Eylül Üniversitesi
Buca Eğitim Fakültesi, İzmir

Geliş Tarihi/Received: 19.11.2009
Kabul Tarihi/Accepted: 04.11.2010

Yazışma Adresi/Correspondence:
Günseli GİRGIN
Dokuz Eylül Üniversitesi
Buca Eğitim Fakültesi,
Okul Öncesi Öğretmenliği AD, İzmir,
TÜRKİYE/TURKEY
günseli.girgin@deu.edu.tr

ÖZET Amaç: “Tükenmişlik” fiziksel bir tükeniş, çaresizlik hisleri, daimi yorgunluk hâli, olumsuz bir benlik kavramı, işe ve diğer insanlara yönelik olumsuz tutumlarla görülen bir tükenme hâlidir. Tükenmişlik, tam performans ile insanlarla çalışan bireyler arasında meydana gelebilen duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düşüklüğü algısı olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı Türkiye’deki öğretmenlerin tükenmişliğine etki eden faktörleri belirlemektir. **Gereç ve Yöntemler:** Çalışmada tükenmişliği ölçmek için Maslach tükenmişlik envanteri-öğretmen formu ve araştırmacı tarafından geliştirilen bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmaya 446 öğretmen katılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri sınıflamalı ölçekle, bağımlı değişkenleri ise eşit aralıklı ölçekle ölçülmüştür. Araştırmanın alt problemlerinin çözümlenmesinde t testi kullanılmıştır. **Bulgular:** Cinsiyete göre kadınların duygusal tükenmişlikleri, erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Medenî duruma göre bekâr öğretmenlerin duygusal tükenmişlik puan ortalamaları daha yüksektir. Okul yönetiminden ve meslektaşlarından destek görmeyen öğretmenlerin duygusal tükenmişlik puan ortalamaları destek görenlerden yüksektir. Öğrencilerinde davranış bozukluğu olan öğretmenlerinin duygusal tükenmişlikleri daha fazladır. Öğrenci velileri ile yaşanan sorunlar öğretmenlerin duygusal tükenmişliklerini olumsuz biçimde etkilemektedir. Geçim sorunları, öğretmenlerin duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı puanlarını olumsuz yönde etkilemektedir. **Sonuç:** Verilerin analizi sonucunda tükenmişliğe etki eden faktörler cinsiyet, medenî durum, yönetim ve meslektaş desteği, davranış sorunu olan öğrenciler, velilerle yaşanan sorunlar ve geçim sorunları olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tükenme, mesleki; okullar

ABSTRACT Objective: “Burnout” is a condition of depletion presenting with physical exhaustion, sensations of fatality, chronic fatigue, depersonalization, and negative attitudes to the work and other persons. Burnout is defined as a perception of self decrement of success, desensitization, and emotional exhaustion within individuals working with a whole performance. The aim of this study is to determine the factors contributing to teachers’ burnout in Turkey. **Material and Methods:** The Maslach Burnout Inventory (MBI)-teacher’s form, and information form produced by the researcher are used in this study for measuring burnout. Independent variables and dependent variables of the study were measured with categorical and equal interval scales, respectively. The “t test” was used for statistical analysis of the sub-problems of the study. **Results:** The emotional burnout of females was found to be higher than males. Mean emotional burnout score was higher in unmarried teachers. Teachers who were not supported by the school directory and their friends had higher emotional burnout scores than those who were supported. Teachers who had students with behavioral problems had higher emotional burnout scores. Problems with parents of the students affected the emotional burnout of the teachers negatively. Problems of maintenance affected the teachers’ emotional burnout and individual performance scores negatively. **Conclusion:** As a result of the analysis, sex, marital status, support by the directory and the colleagues, students with behavioral problems, problems with parents of the students, and problems of maintenance are factors affecting burnout in teachers.

Key Words: Burnout, professional; schools

doi:10.5336/medsci.2009-16135

Copyright © 2011 by Türkiye Klinikleri

Türkiye Klinikleri J Med Sci 2011;31(3):602-8

Çalışma ve iş ortamı insan yaşamının önemli bir parçasıdır. İnsanlar günlük yaşantılarının büyük bir bölümünü iş yerinde ve iş ile ilgili faaliyetlerini planlayarak geçirirler. İş hayatındaki bireylerin stres yaşamaları ise kaçınılmazdır. Yaşanan iş stresi, bireylerin özel hayatlarındaki zorluklar ve sorunlarla bir araya geldiğinde hem bireysel hem örgütsel anlamda ciddi sorunlar oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar, uzun süre yoğun stres altında yaşamının, sağlığı tehdit ettiğini göstermektedir. İş yaşamında karşılaşılan stresler ve iş ortamından doğan memnuniyetsizlikler bireyde tükenmişlik sendromunun ortaya çıkmasına da zemin hazırlamaktadır.

Son zamanların önemli kavramlarından biri olarak bilinen tükenmişliğin “meslekî bir tehlike” olarak tanımlamalarından biri Freudenberger tarafından yapılmıştır. Freudenberger tükenmişliği “Başarısız olma, engellenme, yıpranma, enerji kaybı sonucu bireyin iç kaynaklarında tükenme durumu” olarak ifade etmektedir.¹ Tükenmişlik, işten geri çekilme ve işe bağlılıkta, iş doyumunda ve iş verimliliğinde azalma olarak tanımlanabilir.²⁻⁴ Maslach ve Jackson tükenmişliği, bireylerin duygusal yönden kendilerini tükenmiş hissetmeleri, işleri gereği karşılaştıkları insanlara karşı duyarsız davranmaları ve kişisel başarı duygularının azalması olarak tanımlamışlardır.⁵ Gold ve Bachelor ise tükenmişliği “bireyin iş yaşamından ve sosyal yaşamından aşırı stres hissetmesi durumu” olarak tanımlamaktadır.⁶ Pines ve Nunes’e göre iş yaşamlarından bir anlam elde edebilmeyi bekleyen idealist kişiler, işlerine yüksek bir güdülenme içerisinde başlarlar ve işlerinden belediklerini elde edemeyeceklerini anladıklarında umutsuzluk ve tükenmişlik duygularına kapılırlar.⁷

Uzun yıllardır yapılan çalışmalar tükenmişlik riskinin hekimler, öğretmenler, hemşireler, diş hekimleri, psikologlar, polisler, avukatlar ve çocuk bakıcıları gibi gün içinde çok fazla insanla yüz yüze gelen mesleklerde diğer mesleklere göre daha fazla olduğunu göstermektedir.⁸ Öğretmenler Türkiye’de birçok sorunla baş etmeye çalışarak mesleklerini sürdürmektedirler. Bir yandan geçim sıkıntıları, bir yandan eğitim politikalarının sık değişimi, mesleğin zorluğunu daha da arttırmaktadır.

Yoğun tempoda çalışmaları ve beklentilerin karşılanmaması sonucu ortaya çıkan tükenmişlik sendromu öğretmenleri de tehdit etmektedir. Bu tespitlerden yola çıkarak çalışmamızın amacı, ilköğretim öğretmenlerinde tükenmişlik sendromuna etki eden faktörleri belirlemek olarak tasarlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu çalışma 2009-2010 eğitim-öğretim yılında İzmir il merkezi Buca ilçesinde görev yapan ilköğretim öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlere Maslach tükenmişlik envanteri-öğretmen Formu ve araştırmacı tarafından geliştirilen bilgi formu uygulanmıştır.

ÖRNEKLEM

Çalışmaya toplam 446 kişi katılmıştır. Araştırmanın örnekleme basit rastgele örnekleme tekniği ile seçilmiştir. Araştırmanın uygulanması sırasında önce anket sonra tükenmişlik ölçeği verilmiştir. Anket ve ölçek uygulaması sırasında dört kişi, işlerinin yoğunluğu nedeniyle araştırmaya katılmayacağını belirtmiştir. Uygulama öncesi gerekli izinler alınmış ve katılımcılara uygulama öncesi araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Ölçek ve anket araştırmacı tarafından okullara gidilerek ders aralarında uygulanmıştır.

MASLACH TÜKENMİŞLİK ENVANTERİ

Maslach tükenmişlik envanteri, Christina Maslach tarafından geliştirilmiştir.⁵ Bu envanter tükenmişliğin üç boyutunu ayrı ayrı değerlendirmektedir. Bu alt boyutlardan duygusal tükenme (DT) dokuz maddeden oluşmakta, bireyin mesleği yoluyla duygusal açıdan tüketilmesini kapsamaktadır. Duyarsızlaşma (D) boyutu beş maddeden oluşmakta, öğretmenin öğrencilere duygudan yoksun ve uzak davranışlarını içermektedir. Kişisel başarı (KB) boyutu ise sekiz maddeden oluşmakta, bireyin meslekî başarı ve yeterliliğini belirlemektedir. Her alt ölçekle ilgili duyguların sıklığı likert tipi ölçekleme yöntemi ile belirlenmektedir. Bu çalışmada Girgin tarafından uyarlama çalışması yapılan “Maslach Tükenmişlik Envanteri-Öğretmen Formu” kullanılmıştır. Girgin tarafından yapılan uyarlama çalışmasında her üç alt ölçek için Cronbach alfa değerleri saptanmıştır. Bu değerler duygusal tüken-

me 0.87, kişisel başarı algısı 0.74 duyarsızlaşma 0.63 olarak bulunmuştur. Ayrıca iki hafta arayla aynı gruptan 120 kişiye ölçeği uygulayarak test-tekrar test güvenilirlik katsayılarını saptamıştır (DT: 0.86, KB: 83, D: 0.63).⁹ Tükenmişlik ölçeğinin KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değerleri, duygusal tükenme alt boyutu 0.70, kişisel başarı 0.87, duyarsızlaşma 0.64 olarak bulunmuştur.¹⁰

BİLGİ FORMU

Araştırmacı tarafından geliştirilen bilgi formunda katılımcıların cinsiyetleri, medenî durumları, okul yönetiminden ve meslektaşlarından destek alıp almadıkları, öğrencilerinde uyum ve davranış sorunu olup olmadığı, velilerle yaşanan sorunlar ve gelirlerinin yeterliliğine ilişkin sorular bulunmaktadır.

İSTATİSTİKSEL ÇÖZÜMLEME TEKNİKLERİ

Araştırmanın bağımsız değişkenleri sınıflamalı ölçekle, bağımlı değişkenleri ise eşit aralıklı ölçekle ölçülmüştür. Araştırmanın alt problemlerinin çözümlenmesinde t testi kullanılmıştır. Anlamlılık değeri olarak $p < .05$ ve $p < .001$ temel alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğretmenlerin 270'i (%60) kadın, 176'sı (%40) erkektir; 301'i (%67) evli, 145'i (%33) bekârdır. Üç yüz yirmi (%71.75) kişi okul yönetiminden destek gördüğünü söylerken 126 (%28.25) kişi destek görmediğini belirtmiştir. Meslektaşlarından destek gördüğünü düşünen öğretmen sayısı 387 (%86.77) iken, destek görmediğini düşünenlerin sayısı 59 (%13.23)'dur. Öğretmenlerin 337 (%75.56)'si sınıflarında davranış sorunlu öğrenci olduğunu belirtirken, 109 (%24.44) kişi bu tür davranışlarla karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Çalışmaya katılan 118 (%26.45) öğretmen öğrenci velileri ile sorun yaşadığını belirtmiş, 328 (%73.55) öğretmen bu tür sorun yaşamadıklarını bildirmiştir. Öğretmenlerin 359 (%80.49)'u gelirlerini yeterli bulduklarını, 87 (%19.51)'si ise gelirlerini yeterli bulduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 1'de sosyodemografik değişkenlere göre tükenmişlik puan ortalamaları verilmiştir. Araştırmaya katılan kadın öğretmenlerin duygusal tüken-

mişlik puan ortalamaları 23.43, erkek öğretmenlerin 21.80; kadınların duyarsızlaşma puan ortalamaları 12.44, erkeklerin 12.42; kadınların kişisel başarı ortalamaları 36.80, erkeklerin 37.41'dir. Veriler değerlendirildiğinde kadın öğretmenlerin duygusal tükenmişlik puan ortalamaları erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < .05$).

Medenî duruma göre tükenmişlik puanları incelendiğinde evlilerin duygusal tükenmişlik puan ortalamaları 22.07, bekârların 24.26; evlilerin duyarsızlaşma puan ortalamaları, 11.89 bekârların 13.55; evlilerin kişisel başarı puan ortalamaları 37.82, bekârların ise 35.44'tür. Duygusal tükenmişlik açısından bekâr öğretmenler evlilerden daha şanssızdır ($p < .05$).

Yönetimden destek görme durumuna göre tükenmişlik puanları değerlendirildiğinde; destek gördüğünü düşünen öğretmenlerin duygusal tükenmişlik puanı ortalamaları 21.63, destek görmediğini düşünenlerin 25.73'tür. Duyarsızlaşma puan ortalamaları destek görenlerin 12.27, görmeyenlerin 12.84; kişisel başarı puan ortalamaları destek görenlerin 37.52, görmeyenlerin ise 35.82'dir. Bu sonuçlara göre duygusal tükenmişlik açısından yöneticilerinden destek gördüğüne inanan öğretmenler görmeyenlerden daha şanslıdır ($p < .001$).

Meslektaş desteğine göre tükenmişlik puanları incelendiğinde meslektaşlarından destek görenlerin duygusal tükenmişlik puan ortalamaları 22.02, görmeyenlerin 27.93; duyarsızlaşma puan ortalamaları destek görenlerin 12.37, görmeyenlerin 12.82; kişisel başarı puan ortalamaları destek görenlerin 37.10, görmeyenlerin ise 36.68'dir. Duygusal tükenmişlik açısından meslektaşlarından destek görmediğini düşünen öğretmenler daha şanssızdır ($p < .001$).

Çalışmaya katılan öğretmenlerin sınıflarında uyum ve davranış bozukluğu olan öğrencileri olup olmadığına dair görüşleri ile tükenmişlik puan ortalamaları değerlendirildiğinde; davranış sorunlu öğrencileri olan 337 öğretmenin duygusal tükenmişlik puan ortalamaları 23.71, olmayan 109 öğretmenin 19.92'dir. Davranış sorunlu öğrencilerin öğretmenlerinin duyarsızlaşma puan ortalamaları 12.35, olmayanların 12.68; davranış sorunlu öğren-

TABLO 1: Sosyodemografik değişkenlere göre tükenmişlik puan ortalamaları.

	n	Duyusal tükenme	Duyarsızlaşma	Kişisel başarı
Cinsiyet				
Kadın	270	23.43	12.44	36.80
Erkek	176	21.80	12.42	37.41
		t: 2.105	t: 0.017	t: -0.491
		p: .036	p: 0.986	p: 0.623
		P< 0.05		
Medeni durum				
Evli	301	22.07	11.89	37.82
Bekar	145	24.26	13.55	35.44
		t: -2.706	t: -1.493	t: 1.852
		p: .007	p: 0.136	p:0.065
		p< 0.05		
Yönetim desteği				
Evet	320	21.63	12.27	37.52
Hayır	126	25.73	12.84	35.82
		t: -4.979	t: -0.495	t: 1.271
		p: .000	p: 0.621	p:0.204
		p< 0.001		
Meslektaş desteği				
Evet	387	22.02	12.37	37.10
Hayır	59	27.93	12.82	36.68
		t: -5.388	t: -0.289	t: .229
		p: .000	p: 0.773	p:0.819
		p< 0.001		
Davranış sorunlu öğrenciler				
Evet	337	23.71	12.35	36.85
Hayır	109	19.92	12.68	37.65
		t: 4.366	t: -.273	t: -0.569
		p: .000	p: 0.785	p:0.570
		p< 0.001		
Veli ile sorunlar				
Evet	118	24.57	13.16	37.21
Hayır	328	22.14	12.17	36.98
		t: 2.840	t: 0.841	t: .164
		p: .005	p: 0.401	p:0.870
		p< 0.05		
Gelir yeterliği				
Evet	87	20.47	10.60	39.62
Hayır	359	23.35	12.88	36.42
		t: -3.027	t: -1.728	t: 2.107
		p: .003	p: 0,085	p:0.036
		p< 0.05		p< 0.05

cilerin öğretmenlerinin kişisel başarı puan ortalamaları 36.85, olmayanların 37.65'tir. Bu sonuçlara göre öğrencilerinde davranış sorunu olan öğret-

menler duygusal tükenmişlik açısından daha şanssızdır. Gruplar arası farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .001$).

Çalışmaya katılan öğretmenlerin velilerle yaşadıkları sorunlar ile tükenmişlik puan ortalamaları değerlendirildiğinde; velilerle sorun yaşayan öğretmenlerin duygusal tükenmişlik puan ortalamaları 24.57, sorun yaşamayanların 22.14'tür. Duyarsızlaşma puan ortalamaları velilerle sorun yaşayanların 13.16, yaşamayanların 12.17, kişisel başarı puan ortalamaları velilerle sorun yaşayanların 37.21, sorun yaşamayanların ise 36.98'dir. Bu sonuçlara göre velilerle sorun yaşamayan öğretmenler, duygusal tükenmişlik açısından yaşamayanlardan daha şanslıdır. Gruplar arası farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$).

Katılımcıların gelirlerinin yetersizliğine ilişkin görüşlerine göre tükenmişlik puanları incelendiğinde; gelir sorunu olmayan öğretmenlerin duygusal tükenmişlik puan ortalamaları 20.47, olanların 23.35, duyarsızlaşma puan ortalamaları gelir sorunu olmayanların 10.60, olanların 12.88, kişisel başarı puan ortalamaları geçim sorunu olmayanların 39.62, olanların 36.42'dir. Duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı açısından gelir sorunları olan öğretmenler daha şanssızdır. Gruplar arası farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$).

Tablo 2'de tükenmişlik alt ölçümlerinin korelasyon sonuçları verilmiştir. Bu sonuçlara göre kişisel başarı ile duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler vardır.

TARTIŞMA

Bu çalışmanın verileri analiz edildiğinde; çalışmaya katılan öğretmenlerin tükenmişlikleri, cinsiyete, medenî duruma, okul yönetiminden ve meslektaşlarından destek görmelerine, öğrencile-

rindeki davranış bozukluklarına, velileri ile yaşanan sorunlara ve gelir durumlarına göre farklılık göstermiştir.

Cinsiyete göre tükenmişlik puan ortalamaları incelendiğinde, kadın öğretmenlerin duygusal tükenmişlik puan ortalamaları erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu konuda literatürde farklı sonuçlar bulunmaktadır. Bazı çalışmalarda erkek öğretmenler kadınlardan daha fazla tükenmiş çıkmışlardır.^{11,12} Burke ve Greenglass cinsiyet ve tükenmişlik değerlendirmesi yaptıkları çalışmalarında erkeklerde tükenmişlik alt ölçümlerinden duyarsızlaşma puanlarını daha yüksek bulmuşlardır.¹³ Bazı çalışmalarda kadınlar duygusal tükenmişlik açısından erkeklerden daha şanssız bulunmuşlardır.¹⁴ Bu çalışmada kadın öğretmenlerin duygusal tükenmişlik puanlarının yüksek çıkmasının nedeni, kadınların hem iş ortamında hem de ev ortamında yoğun bir tempoda çalışmaları ve her zaman denge sağlama gibi ciddi bir sorumlulukları olması olarak düşünülmüştür. Ölçek ve anket uygulaması sırasında kadın öğretmenler yaşadıkları sorumluluk yükünü sıklıkla dile getirmişlerdir.

Medenî duruma göre tükenmişlik puanları incelendiğinde bekâr öğretmenlerin evlilerden duygusal tükenmişlik puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Tükenmişlik konusunda yapılan bazı araştırmalarda da bekârların tükenmişlik puanları daha yüksek bulunmuştur.^{15,16} Sosyal desteklerin tükenmişliği belirlemede önemli bir faktör olduğu bilinmektedir.^{13,18-20} Bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Okul yönetimi ve meslektaş desteği öğretmenler tarafından, sorun yaşadıklarında destek alabilecekleri, sağlıklı işbirliği ve dayanışmada bulunabilecekleri durumlar olarak tanımlanmaktadır. Okul yönetiminden ve meslektaşlarından destek gören öğretmenlerin duygusal tükenmişlik açısından destek görmeyenlere göre daha şanslı olduğu bulunmuştur.

Uyum ve davranış bozukluğu olan öğrencilerin, öğretmenlerin tükenmişliği üzerine olumsuz etki yaptığı bazı çalışmalarda saptanmıştır.²¹⁻²⁶ Bu araştırmada öğrencilerinin olumsuz davranışlarının

TABLO 2: Tükenmişlik alt ölçüm puanlarının korelasyonu.

		DT	D	KB
DT	r	1	0.073	-0.154*
	p		0.126	0.001
D	r	0.073	1	-0.774*
	p	0.126		0.000
KB	r	-0.154*	-0.774*	1
	p	0.001	0.000	

* $p < 0.001$; DT: Duygusal tükenme; D: Duyarsızlaşma; KB: Kişisel başarı.

öğretmenlerinin duygusal tükenmişliğini olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır.

Benzer biçimde, bu çalışmada öğrenci velilerinin uyumsuz davranışlarının tükenmişliği etkilediği de belirlenmiştir. Velilerle yaşanan sorunlar duygusal tükenmişliği olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sorunlar öğretmenler tarafından ilgisizlik, okul-aile işbirliğinin eksikliği ve sık sık sorun çıkarma olarak tanımlanmıştır. Literatürde de benzer sonuçlara ulaşılmıştır.^{18,27,28}

Gelir sorunları ve tükenmişlik alt ölçümlerinden duygusal tükenmişlik arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Türkiye koşullarında öğretmen maaşları çok yetersizdir ve tüm eğitim kademelerinde görev yapan öğretmenler geçim sorunları yaşamaktadırlar. Türkiye’de yapılan çalışmalarda benzer sonuçlar saptanmıştır.^{29,30} Kenya’da yapılan ve 120 öğretmenin katıldığı bir çalışmada da düşük gelirin tükenmişliğe etki ettiği saptanmıştır.³¹

Tükenmişlik alt ölçümlerinin birbiri ile ilişkisine bakıldığında kişisel başarı puanları ile duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puanları arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Sonuçlar alan yazıyla uyumludur.^{32,33}

Bu araştırma sonuçlarına göre kadınların duygusal tükenmişlik puan ortalamaları erkeklerden daha yüksektir. Bekâr öğretmenlerin duygusal tükenmişlik puan ortalamaları evlilerden yüksektir.

Okul yönetiminden ve meslektaşlarından destek görmeyen öğretmenlerin duygusal tükenmişlik puan ortalamaları destek görenlerden yüksektir. Öğrencilerinde davranış bozukluğu olan öğretmenlerin duygusal tükenmişlikleri daha yüksektir. Öğrenci velileri ile yaşanan sorunlar öğretmenlerin duygusal tükenmişliklerini olumsuz biçimde etkilemektedir. Gelir sorunları öğretmenlerin duygusal tükenmişlik ve kişisel başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Çalışmada sosyal desteklerin tükenmişliğin artışı önlediği göz önüne alınırsa bu alanda çalışmaların daha derinleştirilmesi faydalı olacaktır. Kurum yönetiminin ve iş arkadaşlarının işbirlikli ve destekleyici yaklaşımları öğretmen tükenmişliğinin oluşmamasına katkı sağlamaktadır. Bu konuda tüm eğitimcilerin bilgilendirilmesi gerekmektedir. Öğrencilerde uyum ve davranış bozuklukları ve velilerin okula, öğretmene destek sağlamayan yaklaşımları tükenmişliğin gelişimine neden olmaktadır. Öğretmenlerin iletişim ve uyum bozuklukları konularında bilgilendirilmeleri ve bu konunun farklı araştırmacılarca incelenmesi alanın gelişimine katkı sağlayacaktır. Öğretmenlerin bir çoğunun yakındığı gelir yetersizliği tükenmişliğe neden olan bir diğer faktördür. Bu konuda mali politikalarının düzenlenerek öğretmenin maddi sorunlarla boğuşması önlenmelidir.

KAYNAKLAR

1. Freudenberger HJ. Staff Burnout. *J Soc Issues* 1974;30(1):159-65.
2. Dwyer DJ, Ganster DC. The effects of job demands and control on employee attendance and satisfaction. *J Organ Behav* 1991; 12(7): 595-608.
3. Erickson J, Pugh WM, Gunderson EKE. Status congruency as a predictor of job satisfaction and life stress. *J Appl Psychol* 1972; 56(6):523-5.
4. Spector PE, Jex SM. Relations of job characteristics from multiple data sources with employee affect, absence, turnover intentions, and health. *J Appl Psychol* 1991; 76 (1):46-53.
5. Maslach C, Jackson SE. The measurement of experienced burnout. *J Occup Behav* 1981;2(2):99-113.
6. Gold Y, Bachelor P. Signs of burnout are evident for practice teachers during the teacher training period. *Education* 2001;108(4):546-55.
7. Pines AM, Nunes R. The relationship between career and couple burnout: implications for career and couple counseling. *J Employ Counsel* 2003;40(2):50-64.
8. Piko BF. Burnout, role conflict, job satisfaction and psychosocial health among hungarian health care staff: a questionnaire survey. *Int J Nurs Stud* 2006;43(3):311-8.
9. Girgin G, Baysal A. [An example for burnout: special education educator’s burnout level and some variables]. *TAF Prev Med Bull* 2005; 4(4):172-87.
10. Ören N, Türkoğlu H. [The exhaustion levels of teacher candidate]. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2006;16(1):1-10.
11. Anderson MU, Iwanicki EF. Teacher motivation and its relationship to burnout. *Educ Admin Q* 2001;20(2):109-32.
12. Schwab RL. Teacher burnout: moving beyond psychobabble. *Theory Into Practice* 2001; 12(1):73-80.
13. Burke RJ, Greenglass ER, Schwarzer R. Predicting teacher burnout over time: effects of work stress, social support, and self-doubts on burnout and its consequences. *Anxiety, Stress, & Coping Int J* 1996;9(3):261-75.
14. Lackritz JR. Exploring burnout among university faculty: incidence, performance, and demographic issues. *Teaching and Teacher Educ* 2004;20(7):713-29.

15. Gold Y. The relationship of six personal and life history variables to standing on three dimension of the Maslach Burnout Inventory in a sample of elementary and junior high school teachers. *Educ Psychol Meas* 1985;45:377-87.
16. Olkinuora M, Asp S, Juntunen, Kauttu K, Strid L, Åärimaa M. Stress symptoms, burnout and suicidal thoughts in Finnish physicians. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 1990;25(2):81-6.
17. Russell DW, Altmaier E, Van Velzen D. Job-related stress, social support, and burnout among classroom teachers. *J Appl Psychol* 1987;72(2):269-74.
18. Cockburn AD. Primary teachers' knowledge and acquisition of stress relieving strategies. *Br J Educ Psychol* 1996;66(Pt 3):399-410.
19. Mo Kim Wan. Teacher burnout: relations with stress, personality, and social support. *Educ J* 1991;19(1):3-11.
20. Singh K, Billingsley BS. Intent to stay in teaching. *RemSpecED* 1996;17(1):37-48.
21. Abel MH, Sewell J. Stress and burnout in rural and urban secondary school teachers. *J Educ Res* 1999;92(5):287-93.
22. Bibou-Nakou I, Kiosseoglou G. The relation between teacher burnout and teachers' attributions and practices regarding school behaviour problems. *School Psychology International* 1999;20(2):209-17.
23. Brenner SO, Soerborn D, Wallius E. The stress chain: a longitudinal confirmatory study of teacher stress, coping and social support. *J Occup Psychol* 1985;58(1):1-13.
24. Farber BA. *Crisis in education: Stress and burnout in the American teacher*. 1st ed. San Francisco: Jossey-Bass; 1991. p. 351.
25. Friedman I. Burnout in teachers: shattered dreams of impeccable professional performance. *J Clin Psychol* 2000;56(5):595-606.
26. Hastings RP, Bham MS. The relationship between student behaviour patterns and teacher burnout. *School Psychology International* 2003;24(1):115-27.
27. Boyle GJ, Borg MG, Falzon JM, Baglioni AJ Jr. A structural model of the dimensions of teacher stress, *Br J Educat Psychol* 1995; 65(Pt 1):49-67.
28. Townley KF, Thornburg KR, Crompton D. Burnout in teachers of young children. *Early Educ Dev* 1991;2(3):197-204.
29. Demirel Y, Guler N, Toktamis A, Ozdemir D, Sezer E. Burnout among high school teachers in Turkey. *MEJFM* 2005;3(3):33-6.
30. Greenglass ER, Burke RJ. Work and family precursors of burnout in teachers: sex differences. *Sex Roles* 1988;18(3-4):215-29.
31. Ng'Eno G. Causes of burnout among primary school teachers within Kericho Municipality. *Journal of Technology and Education in Nigeria* 2007;12(2):9-18.
32. Kırılmaz AY, Çelen Ü, Sarp N. [A study on teacher burnout with a group of primary school teachers]. *İlköğretim-Online* 2003;2(1):2-9.
33. Luk AL, Chan B, Cheong SW, Ko KK. An exploration of the burnout situation on teachers in two schools in Macau. *Social Indicators Research* 2010;95(3):489-502.